

ΦΑΚΕΛΟΣ Νο 01.5
Φεβρουάριος 2014

Επιδράσεις εκροών ΑΞΕ στις χώρες προέλευσης

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΟΤΤΑΡΙΔΗ
Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης,
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Copyright © 2014

Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Λεωφ. Βασιλ. Σοφίας 49, 106 76 Αθήνα

Τηλ.: +30 210 7257 110 | Fax: +30 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ | www.crisisobs.gr | e-mail info@crisisobs.gr, crisisobservatory@eliamep.gr

All Rights Reserved

Επιδράσεις εκροών ΑΞΕ στις χώρες προέλευσης¹

Κωνσταντίνα Κοτταρίδη

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεών του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Ιδρύματος.

¹Το κείμενο αποτελεί τμήμα κεφαλαίου των Γιακούλα, Δ., Κόντη, Α., Κοτταρίδη, Κ., (2012), «Εξέλιξη των ελληνικών άμεσων ξένων επενδύσεων και επιδράσεις τους στην οικονομία της χώρας προέλευσης: Μια ανάλυση από την οπτική της Οικονομικής», στο βιβλίο των Κόντη, Α., και Τσαρδανίδη, Χ., (επιμ.), *Διεθνής Πολιτική Οικονομία*, Εκδόσεις Παπαζήση.

Επιδράσεις εκροών ΑΕΕ στις χώρες προέλευσης

Η συζήτηση όσον αφορά στις επιδράσεις των ΑΕΕ στις χώρες προέλευσης δεν είναι καινούρια. Το ενδιαφέρον ωστόσο φαίνεται να αναζωπυρώνεται την τελευταία δεκαετία υπό το πρίσμα της περιφερειακής ολοκλήρωσης όπως αυτή εξελίσσεται, όπου νέες μεγάλες αγορές έχουν κάνει την εμφάνισή τους και επομένως αποτελούν ελκυστικές τοποθεσίες πολυεθνικών επιχειρήσεων. Οι εκροές ΑΕΕ έχουν κατά καιρούς κατηγορηθεί ότι προκαλούν αρνητικές επιπτώσεις στις οικονομίες των χωρών προέλευσης, όσον αφορά στην απασχόληση, το προϊόν, τις εξαγωγές και την παραγωγικότητα.

Η βιβλιογραφία έχει ασχοληθεί σε ένα μεγάλο τμήμα της με τη σχέση μεταξύ εκροών ΑΕΕ και εξαγωγών. Η ανησυχία εδώ εστιάζεται στο γεγονός ότι η επέκταση των εκροών ΑΕΕ γίνεται σε βάρος των εξαγωγών μιας χώρας και άρα ενέχει εξαγωγή απασχόλησης. Το επιχείρημα εντοπίζεται στις πρώιμες θεωρίες των ΑΕΕ όπου οι διεθνείς επενδύσεις λάμβαναν χώρα, κυρίως, με σκοπό να υπερβούν εμπόδια εμπορίου. Επίσης, οι πρώτες θεωρίες ΑΕΕ θεωρούν ότι οι εκροές ΑΕΕ αποτελούν εναλλακτικό μέσο διεθνοποίησης. Στο πλαίσιο αυτό, πιο πρόσφατοι μελετητές υποστηρίζουν ότι με μικρές οικονομίες κλίμακας στην παραγωγή και υψηλό κόστος εμπορίου, είναι προς το συμφέρον των επιχειρήσεων να εξυπηρετούν τις αγορές μέσω εντόπιας παραγωγής, παρά μέσω εξαγωγών.

Από την άλλη πλευρά, τοποθετούνται κάποιες άλλες απόψεις οι οποίες υποστηρίζουν συμπληρωματική σχέση μεταξύ εκροών ΑΕΕ και εξαγωγών. Ανάμεσα σε αυτούς συμπεριλαμβάνεται ο Kojima (1978, 1991) με βάση τις Ιαπωνικές επενδύσεις σε Ασία και Λατινική Αμερική και ο Helpman (1984), ο οποίος αναφέρεται σε κάθετες επενδύσεις προκειμένου να αξιοποιηθούν υφιστάμενες διαφορές στο εργασιακό κόστος και υπό την έννοια αυτή οι εκροές ΑΕΕ δημιουργούν εξαγωγές από τη μητρική προς τις θυγατρικές. Ακόμα όμως και όσον αφορά στις οριζόντιες επενδύσεις, ο Markusen (1998) υποστηρίζει ότι αυτές προωθούν τις εξαγωγές ιδιαίτερα μεταξύ κρατών παρόμοιου εισοδήματος. Πιο πρόσφατα, ο Pontes (2004) κατέληξε υπέρ συμπληρωματικής σχέσης μεταξύ εκροών ΑΕΕ και εξαγωγών στο θεωρητικό του υπόδειγμα.

Γενικά, η πληθώρα των εμπειρικών μελετών που καταπιάνεται με το εν λόγω αντικείμενο συνηγορεί υπέρ μιας τέτοιας συμπληρωματικής σχέσης. Το επιχείρημα εντοπίζεται στο γεγονός ότι η δημιουργία θυγατρικών οδηγεί συνήθως σε εξαγωγές ενδιάμεσων προϊόντων από τη μητρική προς τις θυγατρικές επιχειρήσεις.

Εκτός των παραπάνω, υπάρχει μια σειρά άλλων μελετών που εξετάζουν άμεσα τη σχέση μεταξύ εκροών ΑΕΕ και απασχόλησης στη χώρα προέλευσης. Πρόσφατες συζητήσεις για το αντικείμενο υπάρχουν σε εργασίες στις οποίες γίνεται σαφώς διάκριση μεταξύ οριζόντιων και κάθετων ΑΕΕ. Είναι προφανές ότι οι κάθετες ΑΕΕ, καθώς λαμβάνουν χώρα προκειμένου να αξιοποιήσουν πιο ανταγωνιστικό κόστος παραγωγικών συντελεστών, ενδέχεται να μειώσουν την απασχόληση εγχωρίως καθώς μέρος της παραγωγής μεταφέρεται στη θυγατρική. Παρόλα αυτά, καθώς υπεισέρχονται και άλλοι παράγοντες που αφορούν στις κάθετες ΑΕΕ, δεν είναι σαφές το τελικό αποτέλεσμα. Χαρακτηριστικά, δεδομένης της μεγαλύτερης ανταγωνιστικότητας λόγω της αναδιάρθρωσης της αλυσίδας παραγωγής είναι δυνατό να ενισχυθεί η ανταγωνιστική θέση της επιχείρησης και επομένως να αυξηθούν τα μερίδια αγοράς της, τόσο εγχωρίως όσο και στο εξωτερικό, μέσω θετικών εξωτερικοτήτων που λαμβάνουν χώρα στην εγχώρια παραγωγή και ζήτηση. Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι είναι δυνατό να προκύψουν συμπληρωματικότητες μεταξύ της ξένης και της εγχώριας παραγωγής, καθώς ενθαρρύνονται οι ροές εμπορίου. Σχετικά με τις οριζόντιες ΑΕΕ, αυτές λαμβάνουν χώρα προκειμένου να εξυπηρετήσουν την επιτόπια ζήτηση επομένως στην ουσία αντικαθιστούν τις εξαγωγές άρα ένα κομμάτι παραγωγής. Την ίδια στιγμή όμως, δημιουργείται ζήτηση για ενδιάμεσα προϊόντα και υπηρεσίες από την μητρική προς τη θυγατρική και έτσι το αποτέλεσμα μπορεί να είναι και θετικό (όπως προκύπτει και από τη συζήτηση για τη σχέση μεταξύ εκροών ΑΕΕ και εξαγωγών παραπάνω).

Στο ίδιο πλαίσιο, οι εκροές ΑΕΕ, είτε είναι οριζόντιου είτε κάθετου χαρακτήρα, απαιτούν μεγαλύτερο έλεγχο και συντονισμό ανάμεσα στις διάφορες μονάδες (μητρική και θυγατρικές). Αυτές οι δραστηριότητες απορρέουν από τη μητρική εταιρία και υπό το πρίσμα αυτό, επηρεάζουν τη σύνθεση της απασχόλησης καθώς υπάρχει ανάγκη για εξειδικευμένη εργασία και απασχολούμενους με δεξιότητες. Πράγματι, μελέτες στο σχετικό θέμα υποδεικνύουν ότι η ζήτηση για δεξιότητες αυξάνεται με τις εκροές ΑΕΕ, ιδιαίτερα αν οι ΑΕΕ κατευθύνονται σε χώρες χαμηλότερου εισοδήματος.

Μια άλλη διάσταση των επιδράσεων των εκροών ΑΕΕ στις χώρες προέλευσης αφορά στις δραστηριότητες Έρευνας και Τεχνολογίας (Ε&Τ). Η απειλή που ελλοχεύει στο πλαίσιο αυτό, είναι η φυγή των τεχνολογικών δραστηριοτήτων από τη χώρα προέλευσης προς τις χώρες υποδοχής. Από τη μία πλευρά, η γεωγραφική διασπορά των καινοτομικών δραστηριοτήτων των πολυεθνικών επιχειρήσεων ενισχύει την τεχνολογική και κατά συνέπεια καινοτομική ανάπτυξη της επιχείρησης, επιδρώντας ενισχυτικά στην παραγωγικότητά της καθώς η δημιουργία θυγατρικών είναι πιθανό να λαμβάνει χώρα, προκειμένου να αξιοποιηθούν γνώσεις και δεξιότητες που υπάρχουν σε συγκεκριμένες τοποθεσίες. Με βάση το παραπάνω, η χώρα προέλευσης μπορεί να ευνοηθεί εάν οι θυγατρικές επιχειρήσεις μεταφέρουν τεχνολογικές γνώσεις στη μητρική εταιρία, φαινόμενο το οποίο είναι γνωστό στη σχετική βιβλιογραφία ως 'προς τα πίσω μεταφορά της τεχνολογίας'. Περαιτέρω, οι εκροές ΑΕΕ μπορούν να βοηθήσουν στην τεχνολογική μεταβολή της χώρας προέλευσης μέσω θετικών εξωτερικοτήτων που προκύπτουν από την προς τα πίσω μεταφορά της τεχνολογίας, επιδρώντας θετικά στις εγχώριες επιχειρήσεις που δεν είναι διεθνοποιημένες.

Άλλη μία παράμετρος της επίδρασης των εκροών ΑΕΕ στη χώρα προέλευσης εστιάζει στη σχέση αυτών με τις εγχώριες επενδύσεις. Υποστηρίζεται ότι καθώς οι πολυεθνικές επιχειρήσεις επενδύουν κεφάλαιο στο εξωτερικό, οι εγχώριες επενδύσεις είναι αναμενόμενο ότι μειώνονται. Το επιχείρημα αυτό έχει ασφαλώς θεωρητική και πρακτική βάση στην περίπτωση που τα επενδυμένα κεφάλαια στο εξωτερικό αφορούν στο σύνολο των διαθέσιμων προς επένδυση κεφαλαίων στη χώρα προέλευσης. Η αντίθετη άποψη που υποστηρίζει συμπληρωματικότητα μεταξύ εκροών ΑΕΕ και εγχώριων επενδύσεων έχει το έρεισμά της στις πιθανές αλληλοεξαρτήσεις και αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στις ξένες θυγατρικές και τις εγχώριες επενδύσεις. Οι αλληλοεξαρτήσεις αυτές αφορούν στις πιθανές εξαγωγές που είναι δυνατό να προκαλέσουν οι εκροές ΑΕΕ, μέσω της ανάγκης των θυγατρικών επιχειρήσεων για ενδιάμεσα αγαθά από τις μητρικές. Με τη λογική αυτή ενισχύεται η επενδυτική δραστηριότητα των μητρικών επιχειρήσεων άρα και της χώρας. Νεότερες μελέτες στο συγκεκριμένο πεδίο κάνουν λόγο για διαφορετικά αποτελέσματα με βάση τον τύπο των εκροών ΑΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, το επιχείρημα βασίζεται στην ανάλυση που διεξήχθη παραπάνω όσον αφορά στη συμπληρωματική ή υποκατάστατη σχέση μεταξύ ΑΕΕ και εξαγωγών. Εάν οι εκροές ΑΕΕ έχουν τη μορφή υποκατάστασης των εξαγωγών με επιτόπια παραγωγή, είναι λογικό να αναμένεται ότι εκτοπίζονται οι εγχώριες επενδύσεις. Από την

άλλη πλευρά, οι οριζόντιες ΑΕΕ μπορεί να ενισχύουν τις εγχώριες επενδύσεις καθώς οι θυγατρικές χρησιμοποιούν πολλές από τις λειτουργίες που είναι διαθέσιμες στη μητρική εταιρία. Οι πρώιμες εμπειρικές ενδείξεις συνηγορούν υπέρ της συμπληρωματικής σχέσης μεταξύ των εκρών ΑΕΕ και των εγχώριων επενδύσεων χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και οι αντίθετες απόψεις.

Γενικά, παρόλο που υπάρχουν αντικρουόμενες ενδείξεις όσον αφορά στα αποτελέσματα των εκρών ΑΕΕ στις χώρες προέλευσης, είναι δυνατό να διεξαχθεί ένα γενικό συμπέρασμα που συνηγορεί υπέρ των θετικών επιδράσεων. Οι θετικές επιδράσεις απορρέουν από την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των πολυεθνικών επιχειρήσεων, μέσω της εξειδίκευσης και των οικονομιών κλίμακας που επιτυγχάνουν στο διεθνές πεδίο, επεκτείνοντας την παραγωγή τους όπως επίσης και μέσω της εξειδίκευσης και της εισαγωγής γνώσης και τεχνολογίας (προς τα πίσω μεταφορά τεχνολογίας) όπως εξηγήθηκε παραπάνω.

Το Παρατηρητήριο για την Κρίση

Στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, της σημαντικότερης στην μεταπολεμική της ιστορία, αλλά και της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους, η ανάγκη δημιουργίας μιας πρωτοβουλίας για την σοβαρή και τεκμηριωμένη καταγραφή, μελέτη και ανάλυση τόσο της ελληνικής, όσο και της ευρύτερης ευρωπαϊκής κρίσης καθίσταται επιτακτική.

Την ανάγκη αυτή φιλοδοξεί να ικανοποιήσει το Παρατηρητήριο για την Κρίση. Το Παρατηρητήριο για την Κρίση είναι μια πρωτοβουλία του Ελληνικού Ιδρύματος για την Ευρωπαϊκή και Εξωτερική Πολιτική (ΕΛΙΑΜΕΠ) και λειτουργεί με την υποστήριξη του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.

Βασικός στόχος του Παρατηρητηρίου είναι να καταστεί κεντρικός κόμβος ενημέρωσης, έρευνας και διαλόγου για την ελληνική και την ευρωπαϊκή κρίση. Γνώμονας του είναι η σοβαρή και νηφάλια παρουσίαση έρευνας, παρεμβάσεων και πληροφοριών στην βάση τεκμηριωμένων επιχειρημάτων και στοιχείων, φιλοδοξώντας να συμβάλλει στην σταδιακή αναβάθμιση του επιπέδου του δημόσιου διαλόγου γύρω από την κρίση. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, το Παρατηρητήριο για την Κρίση οργανώνει την δράση στην βάση τριών βασικών πυλώνων:

- ο Την παροχή εκπαιδευτικού υλικού με στόχο την αναβάθμιση της ικανότητας του μέσου πολίτη, ο οποίος δεν διαθέτει ειδικές οικονομικές γνώσεις, να κατανοήσει βασικές πτυχές της κρίσης.
- ο Την παροχή σοβαρής, τεκμηριωμένης και κατά το δυνατό, ευρείας, όσον αφορά την θεματολογία αλλά και τις διαφορετικές πολιτικές προσεγγίσεις, πληροφόρησης για την κρίση.
- ο Την παρέμβαση στον δημόσιο διάλογο, τόσο μέσω της δημιουργίας ενός βήματος για την ελεύθερη διατύπωση διαφορετικών γνώμων και προτάσεων πολιτικής, όσο και με την παραγωγή και διάθεση στην δημόσια σφαίρα νέας, πρωτογενούς έρευνας γύρω από την κρίση.

Η ομάδα του Παρατηρητηρίου για την Κρίση

Υπεύθυνος του Παρατηρητηρίου

- Δημήτρης Κατσίκας, Λέκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών [Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική Οικονομία]

Μεταδιδακτορικός Ερευνητής

- Κυριάκος Φιλίνης, Διδάκτορας Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών [Πολιτική Οικονομία]

Επιστημονικός Συνεργάτης

- Μαριάνθη Αναστασάτου, Οικονομολόγος, Επιστημονική Συνεργάτιδα, Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνομώνων [Μακροοικονομικά, Οικονομική Μεγέθυνση, Ανταγωνισμός, Διεθνές Εμπόριο]
- Χριστίνα Βασιλάκη, Δημοσιογράφος με έδρα τις Βρυξέλλες [Οικονομία, Μεταναστευτική Πολιτική, Κοινωνική Πολιτική, Πολιτική Απασχόλησης]

Ειδικός Σύμβουλος

- Νίκος Κουτσιαράς, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, [Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, Απασχόληση και Πολιτική αγοράς εργασίας, Κοινωνική Πολιτική, ΟΝΕ και Μακροοικονομική Πολιτική]

ΕΛΙΑΜΕΠ
ΕΛΙΑΜΕΠ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN & FOREIGN POLICY

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ